

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.56>

УДК 338.4

*Г. В. Карпінська,
к. е. н., с. н. с., с. н. с. відділу розвитку підприємництва,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4896-1866>*

ДИСПРОПОРЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

*H. Karpinska,
PhD in Economics, Senior Researcher,
Senior Researcher of the Department of Entrepreneurship Development,
State University "Institute of Market and Economic&Environmental Research of the
National Academy Sciences of Ukraine"*

DISPROPORTIONS IN THE DEVELOPMENT OF THE BUSINESS SECTOR OF UKRAINE

У статті досліджено теоретичні засади визначення диспропорцій розвитку підприємницького сектору, запропоновано методичний підхід щодо галузево-секторального оцінювання і визначення диспропорцій підприємницького сектору України та показники - індикатори розвитку та результативності суб'єктів підприємницької діяльності. Встановлено такі диспропорції розвитку підприємницького сектору України як: «бар'єр зростання» - не здійснюється процес переходу малих підприємств в сектор

середніх, а тих у свою чергу у сектор великих; «індустриалізація та роздрібнізація» - найбільша кількість великих і середніх підприємств зосереджена у промисловості, малих у оптовій та роздрібній торгівлі; «диспропорція розподілу інвестицій» - нерівномірний перерозподіл ресурсів на рівні регіонів та галузей; «міграція робочої сили» - переміщення та дефіцит робочої сили з відповідними навичками в регіонах та галузях, у наслідок війни.

The article explores the theoretical foundations of determining disparities in the development of the entrepreneurial sector. A methodological approach for sectoral assessment and identification of disparities in the entrepreneurial sector of Ukraine is proposed, along with indicators of development and performance of entrepreneurial entities. Disparities in the development of the entrepreneurial sector in Ukraine are identified: "growth barrier" - the process of transition of small enterprises to the medium sector, and those, in turn, to the large sector, is not carried out; "industrialization and retailing" - the largest number of large and medium-sized enterprises is concentrated in industry, small ones in wholesale and retail trade; "disproportion of investment distribution" - uneven redistribution of resources at the level of regions and industries; "labor migration" - movement and shortage of labor with relevant skills in regions and industries.

Proposed: reducing tax barriers when changing the organizational and legal form of conducting entrepreneurial activities; development and implementation of special state and regional preferential programs for micro-enterprises and small businesses that change their organizational and legal form for the purpose of consolidation, especially in the industrial sector.

Rationalization of the participation forms of large enterprises in the implementation of the state's policy priorities, regarding post-war recovery and, in particular, the country's industrial policy, considering their interaction with small and medium-sized businesses as an integral element of this policy. This can be achieved through: collaboration of industrial SMEs with large enterprises; investment in small startups or small industrial enterprises; collaboration of small and medium-sized wholesale and retail trade enterprises with large industrial enterprises; collaboration of small and medium-sized enterprises in other sectors with large industrial enterprises (ordering services from small businesses specializing in specific activities).

Ключові слова: підприємницький сектор, диспропорційність, підприємство, галузь, вид економічної діяльності, сектор малих та середніх підприємств.

Keywords: entrepreneurial sector, disproportionality, enterprise, industry, type of economic activity, sector of small and medium-sized enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Оцінка стану національної економіки здійснюється на основі рівня розвитку суб'єктів підприємництва в країні. Саме ці суб'єкти створюють робочі місця, виробляють інноваційні та конкурентоздатні товари та послуги, сприяють збільшенню доходів бюджету на різних рівнях та покращують економічні показники розвитку країни. Підприємницький сектор впливає на розвиток регіонів, прискорює інвестиційні процеси та має важливе значення для структури національної економіки. Диспропорції розвитку підприємницького сектору в Україні можуть виявлятися на різних рівнях, включаючи розподіл суб'єктів підприємництва за масштабами діяльності, галузями, їхньою концентрацією в певних регіонах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями диспропорцій розвитку підприємницького сектору України та її регіонів займалися та займаються багато вітчизняних вчених: Буркинський Б.В., Бутенко А.І., Варналій З. С., Геєць В. М., Двігун А.О., Курносова А.В., Лазарева Є.В., Лайко О.І., Лукашук В.В., Ляшенко В.І., Уманець Т.В., Шлафман Н.Л. та ін.

Незважаючи на велику кількість досліджень тенденцій та закономірностей розвитку підприємницького сектору України, слід зауважити, що аналіз особливостей розвитку суб'єктів підприємницької діяльності та, зокрема, утворення секторальних, галузевих та територіальних диспропорцій у їх функціонуванні є досі актуальним і важливим завданням, з точки зору виявлення масштабів цього явища та розробки пропозицій щодо можливих шляхів нівелювання негативних тенденцій за допомогою правових,

організаційних та економічних інструментів як на рівнях держави і регіонів, так і на рівні підприємств.

Метою статті є виявлення диспропорцій секторально-галузевої структури підприємницького сектору України.

Виклад основного матеріалу. Підприємницький сектор, як соціально-економічна формація, являє собою сукупність суб'єктів підприємницької діяльності (господарювання), які зареєстровані у межах країни, здійснюють певні види господарської (економічної) діяльності, проявляють соціально-економічну, інвестиційну, інноваційну та ін. види ділової активності, над якою піднімається державна надбудова задля забезпечення її регулювання, контролю та розвитку. Як будь-яка формація, підприємницький сектор являє собою складну соціально-економічну систему, що має структуру, яка, в свою чергу, виходячи з чинного законодавства, видів економічної діяльності та територіальної ділової активності суб'єктів підприємництва, включає секторальну (за масштабом діяльності: сектори малого, середнього, великого підприємництва), галузеву (за видами економічної діяльності) та просторову (за регіонами) складові [1 с.5].

Стосовно категорії «диспропорція» в економічній літературі існує досі великий спектр її визначення. Так зокрема, відповідно до Енциклопедії сучасної України, під диспропорціями розуміються «порушення пропорцій у економіці загалом або в її окремих секторах. Вони можуть стосуватися окремих галузей, різних сторін і частин суспільного виробництва й носити регіональний, місцевий характер, бути результатом неправильної економічної політики, збоїв у дії ринкового механізму, деформації самого економічного устрою, наслідком стихійного лиха, неврожаїв, нестачі певних ресурсів тощо» [2]. Визначення термінів, що стосуються «диспропорційності в економіці» наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Визначення категорії «диспропорційність»

Автор	Визначення диспропорційності
Геець В. М. [3 с.344]	Диспропорційність – це нестабільність, асинхронність, дефіцит/профіцит зведеного бюджету, невиплата зарплат, надмірна зношеність основних фондів, нерівномірність розвитку, нерівність між країнами та регіонами, розрив між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, поляризація доходів населення, значні структурні деформації, негативні зміни у структурі промисловості тощо.
Економічна енциклопедія [4 с.443]	Диспропорція в економічному сенсі – це порушення узгодженості, відповідності взаємопов'язаних економічних процесів і показників, що характеризують функціонування і розвиток окремих галузей і виробництв, протікання стадій відтворювального циклу. Диспропорції свідчать про гіпертрофований розвиток одних секторів економіки за рахунок інших, про відсутність збалансованості економічних процесів.
Електронна енциклопедія [5]	Концепція диспропорційності – ідеї, положення окремих учених, які вбачають причину економічних криз і циклічності виробництва в диспропорційності розвитку господарства. Концепція диспропорційності щодо часткових криз (криз окремих галузей, сфер, сукупності галузей) висунули Дж. Мілль і Ж.-Б. Сей, які стверджували, що, продаючи товар і отримуючи за нього гроші, продавець одразу купує за них інші товари, у такий спосіб пропозиція породжує власний попит, і в господарстві вони урівноважуються за всією сукупністю реальних товарів, тому неможливе їх масове перевиробництво, а весь процес зводиться до визначення необхідних пропорцій.
Шинкарук Л. В., Вдовічен А. А., Ревенко А. П. [6 с.9]	Диспропорційність та незбалансованість визначаються як певне відхилення від пропорцій, пропорційності, збалансованості, як намагання досягти пропорційності, незалежно від того, наскільки ці відхилення малі або значні. Диспропорційність необхідно розглядати залежно від об'єкта і суб'єкта дослідження, що дає можливість констатувати два варіанти впливу на економічний розвиток – позитивний та негативний, незважаючи на його негативну лексичну конотацію.

Джерело: сформовано на основі [3-6].

У даному дослідженні під диспропорціями розуміється порушення узгодженості, відповідності взаємопов'язаних економічних процесів і показників, що характеризують функціонування і розвиток окремих галузей і виробництв, протікання стадій відтворювального процесу [7 с.75].

В основу дослідження автором покладено гіпотезу, що резильєнтність підприємницького сектору, як соціально-економічної формації визначається його здатністю впоратися з викликами та змінами, такими як політичні та економічні кризи, природні катастрофи, військові конфлікти, технологічні революції, зміни в регулюванні тощо, тобто здатностями: адаптуватись, трансформуватись, диверсифікуватись, співпрацювати та взаємодіяти, навчатися та розвиватися для збереження своєї функціональності та продуктивності.

З метою виявлення існуючих диспропорцій розвитку галузевої структури підприємницького сектору України, автором пропонується методичний підхід до визначення секторально-галузевих диспропорцій розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, концептуальна схема якого зображена на рис. 1.

Дослідження явища диспропорційності, на думку автора, доцільно, перш за все, починати з формування відповідних статистичних баз показників – індикаторів, що найбільш повно відображають розвиток суб'єктів підприємницької діяльності і є чутливими до змін господарської кон'юнктури. Шляхом аналізу цих показників можна оцінити рівень диспропорційності і впливати важелями відповідного регулювання підприємницької діяльності в тих чи інших секторах, галузях та регіонах на розвиток резильєнтного підприємницького сектору. Автором пропонується використання показників-індикаторів розвитку та результативності підприємств великого, середнього та малого бізнесу, зокрема:

Рис. 1. Схема методичного підходу до визначення галузевих, секторальних та просторових диспропорцій розвитку підприємств у підприємницькому секторі України.

Джерело: сформовано автором

- показники-індикатори розвитку - допомагають визначити диспропорції у кількості суб'єктів підприємницької діяльності, рівнях зайнятості на них, обсягах реалізованої продукції в різних галузях їх діяльності;

- показники-індикатори результативності – допомагають оцінити рівень ефективності використання підприємцями ресурсів в різних секторах та галузях підприємницької діяльності (додана вартість, прибутковість).

Умовами формування державної політики у сфері розвитку підприємництва є встановлення чітких критеріїв класифікації підприємств за їх розміром (сектором). В Україні законодавство щодо визначення малих, середніх та великих підприємств багаторазово змінювалося, але наразі положення Господарського кодексу відповідають рекомендаціям Європейської комісії. Віднесення підприємств до різних категорій залежить від двох показників: кількості працівників та річного доходу від діяльності.

За кількістю суб'єктів господарювання, малі підприємства становлять найбільшу частку серед підприємств України – 95%. 86% українських підприємств у секторі бізнесу – це мікропідприємства, тобто підприємства, що наймають менше десяти робітників (див. табл. 2)

Таблиця 2. Кількість суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва, од. у 2015–2022 рр.

Роки	Кількість підприємств, од.	У тому числі							
		Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства		З них мікропідприємства	
		од.	Питома вага, %	од.	Питома вага, %	од.	Питома вага, %	од.	Питома вага, %
2015	343440	423	0,12	15203	4,43	327814	95,45	284241	86,71
2016	306369	383	0,13	14832	4,84	291154	95,03	247695	85,07
2017	338256	399	0,12	14937	4,42	322920	95,47	278102	86,12
2018	355877	446	0,13	16057	4,51	339374	95,36	292772	86,27
2019	380597	518	0,14	17751	4,66	362328	95,20	313380	86,49
2020	373822	512	0,14	17602	4,71	355708	95,15	307871	86,55
2021	370834	610	0,2	17502	4,7	352722	95,1	304650	82,2
2022	261924	494	0,2	14783	5,6	246647	94,2	206213	78,7

Джерело: сформовано за даними [8]

У динаміці видно, що великі підприємства впродовж досліджуваного періоду складають незначну частку в структурі. Питома вага середніх підприємств становить 5,6% від загальної кількості, а найбільшу частку в

структурі складають малі підприємства, більш ніж 94%. Значну частку серед малих підприємств займають мікропідприємства, які становили 86,5% у 2020р. та 78,7% у 2022р.

За результатами проведеного дослідження щодо розвитку галузевої структури підприємницького сектору України за запропонованим автором методичним підходом в умовах кризових явищ (період пандемії Ковід 19 та початок повномасштабного воєнного вторгнення росії), автором були визначені такі диспропорції його розвитку [9]:

1. Секторально-галузеві:

1.1. «Бар'єр зростання» - не здійснюється процес переходу малих підприємств в сектор середніх, а тих у свою чергу у сектор великих;

1.2. «Індустріалізація та роздрібнізація» - найбільша кількість великих і середніх підприємств зосереджена у промисловості, малих у оптовій та роздрібній торгівлі.

2. Просторово-галузеві:

2.1. «Диспропорція розподілу інвестицій» - нерівномірний перерозподіл ресурсів на рівні регіонів та галузей:

- регіони – м. Київ, Київська область;
- галузі - переробна промисловість (найбільший приріст інвестицій – у виробництві харчових продуктів, готових металевих виробів, машинобудуванні, хімічній промисловості) та галузей зі швидким обігом капіталу (оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг, надання послуг підприємцям).

До початку повномасштабного воєнного вторгнення росії найбільшим роботодавцем в Україні був середній та малий бізнес. На його частку припадало 75% від усіх зайнятих в Україні працівників, або 4,8 млн. українців. Решта 25% (або 1,6 млн. українців) працювали на великих підприємствах. Найпопулярнішою сферою діяльності малого та середнього бізнесу в Україні є оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспорту.

У 2020 р. в Україні налічувалося понад 1,9 (1,973577) млн. суб'єктів малого підприємництва (з них майже 18,9 % (373822) – юридичні особи) та близько 18 тис. (17602) суб'єктів середнього підприємництва, які забезпечували 60 % ВВП, 7 млн. робочих місць та 40 % податкових надходжень. Внесок українських МСП у зайнятість та валові продажі наближався до показників розвинених країн, тобто 73% та 63% відсотків відповідно. У 2020 році їх внесок у додану вартість становив 70%.

На час проведення дослідження наземні бойові дії відбуваються в п'яти областях (Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська та Херсонська області), чотири з яких є одними з найбільш промислово розвинених областей країни. Загалом у цих областях у 2020 році було зайнято майже 1,1 млн. осіб (77% з яких припадає на МСП), а валовий обсяг продажів становив 1 247,4 млрд. грн. (46,3 млрд. доларів США) (60 % з яких припадає на МСП).

Наявні дані свідчать про те, що малі і середні підприємства (МСП) більше постраждали від війни порівняно з великими підприємствами. Останні виявили більшу стійкість, про що свідчить відносно менша частка великих підприємств, які припинили свою діяльність, порівняно з кожним п'ятим підприємством у секторі малого та середнього бізнесу (МСБ). Згідно з опитуваннями, проведеними Advanter Group [10] та Американською торговельною палатою (АТП) [11], 78% МСП та 91% великих підприємств продовжують працювати на повній або зменшеній потужності.

Частка МСП, які здійснили переміщення, становить 24 %, з урахуванням 20 % підприємств, які перемістили свій бізнес у межах України, і 4 %, які перемістили свій бізнес за кордон. 38% підприємців зазначають, що їхній бізнес не потребує галузевої трансформації. Галузева трансформація залишається актуальною для 52% підприємств [11].

Найбільш популярними сферами діяльності бізнесу від час війни є роздрібна торгівля нехарчовими продуктами, оптова торгівля та ІТ-діяльність, надання професійних послуг. Майбутні підприємці найчастіше планують старт діяльності у сфері роздрібної торгівлі нехарчовими продуктами (17%), освіти

(14%), готельного-ресторанного бізнесу (13%), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (12%) [12].

В рамках даної статті розглянемо деякі галузі підприємництва, в яких відбулися найбільш відчутні зміни у наслідок війни.

У 2021 році ІТ-галузь забезпечувала 4 % ВВП України та 6 % валютних надходжень [14]. З початком війни ІТ-індустрія швидко пристосувалася до нових викликів, демонструючи ознаки стійкості. За даними Асоціації ІТ Ukraine [15], 55 % ІТ-компаній відновили свою діяльність на 50-80% потужності, а близько 40 % з них продовжують роботу у звичайному режимі. Більшість ІТ-індустрії орієнтована на експорт, і 81% ІТ-компаній вдалося зберегти 80- 100% своїх контрактів.

Загалом 46 % ІТ-спеціалістів стали ВПО, 14 % переїхали за кордон, зокрема з Чернігова (89 % ІТ-спеціалістів), Харкова (87 % ІТ-спеціалістів) та Києва (80% ІТ-спеціалістів). 84 % ІТ-спеціалістів продовжують працювати повний робочий день [16]. Частка чоловіків в українському ІТ-секторі становила 71 % [17], тому мобілізація в армію суттєво вплинула на галузь.

Текстильна, швейна та взуттєва промисловість. У 2021 році валовий продаж текстильної, швейної та взуттєвої промисловості досяг 28,3 млрд./ грн. (1,0 млрд. \$). Експорт текстилю, одягу та взуття склав 12,0 млрд. грн. (0,4 млрд.\$), що майже втричі менше імпорту. Понад 80 % експорту української текстильної, швейної та взуттєвої промисловості припадало на країни Європи [18]. Більше половини (54,4 %) [19] з понад 2,5 тис. підприємств текстильної, швейної та взуттєвої промисловості, на яких працювало понад 130 000 осіб, розташовані на територіях, які постраждали від бойових дій та тих де ще тривають бойові дії. Галузь вважається однією з лідерів у релокації виробничих потужностей у Західні регіони країни.

Війна спричинила менший негативний вплив на цю галузь, порівняно з деякими іншими галузями. Галузь була визнана критично важливою для оборони країни і отримувала державну підтримку з першого дня війни. Деякі матеріали, необхідні для виробництва товарів військового призначення, такі як

тканина та приладдя для шиття бронежилетів, імпортуються за спрощеними правилами імпорту гуманітарної допомоги.

Сільське господарство. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики), частка сільського господарства (включно з лісовим господарством та рибальством) у ВВП України у 2021 році становила 10%. Найбільшу частку в експорті України 2021 року становила сільськогосподарська продукція (близько 28%) [20].

Основними проблемами у даній галузі є: нестача потужностей для зберігання; дефіцит палива, транспортних засобів та водіїв; обмежена пропозиція та зростання цін на сировину та матеріали (насіння, добрива, дрібна худоба, племінне поголів'я, ветеринарні препарати, інгредієнти кормів для тварин, паливо); дефіцит робочої сили в окремих регіонах; обмежений доступ до землі через занепокоєння щодо безпеки.

Транспорт та складське господарство. Великі збитки транспортній інфраструктурі завдано на сході, півночі та півдні України. Загальні збитки оцінюються понад 42 млрд. доларів США. Великих втрат зазнала і складська інфраструктура. Збитки оцінюються понад 225 млн. доларів США [12].

Пошкоджена транспортно-логістична інфраструктура, відсутність інформації про безпечні маршрути спричиняють затримки поставок, ситуацію також ускладнюють військові блокпостів по всій Україні.

Будівництво. У 2022 р. попит новобудов впав на 90-95% [19]. Про те, більшість будівельних компаній була змушена відновити роботи на будівельних майданчиках, щоб виконати зобов'язання перед інвесторами. У Київській області роботи й продажі відновили 77,5% будівельних майданчиків (204 з 263). В Одесі активні 75% проектів, розпочатих до війни (135 зі 180). У Львові працюють 212 будівельних майданчиків, у січні їх було 218 [21]. Забезпечення житлом людей, чиї будинки були зруйновані, є пріоритетним завданням для уряду. Це може стимулювати зростання ринку житлової нерухомості. Про те підвищена вартість будівництва: зростання вартості металу та електроенергії, а також обмежений імпорт будівельних матеріалів

призводять до зростання цін на нерухомість. Також проблемою для даної галузі є дефіцит робітників - значна частина робітників вступила до лав Збройних Сил України.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином, проведене дослідження щодо секторально-галузевого оцінювання та визначення диспропорцій розвитку суб'єктів підприємництва України за запропонованим автором методичним підходом дозволило виявити секторально-галузеві диспропорції його розвитку та запропонувати наступні заходи, щодо їх невілювання:

1. Для нівелювання такої секторально-галузевої диспропорції, як «Бар'єр зростання» пропонується:

- Зменшення податкових перешкод при зміні організаційно-правової форми ведення підприємницької діяльності;

- Розробка та впровадження спеціальних державних та регіональних преференційних програм для мікропідприємств та малих підприємств, які змінюють свою організаційно - правову форму з метою укрупнення, особливо в промисловості.

2. Для нівелювання такої секторально-галузевої диспропорції, як «Індустріалізація та роздрібнізація»:

- Раціоналізація форм участі великих підприємств в реалізації пріоритетів політики держави, щодо повоєнного відновлення та зокрема промислової політики країни розглядаючи їх взаємодію з малим і середнім бізнесом, як складовий елемент цієї політики, зокрема:

- Співпраця промислових МСП з великими підприємствами промисловості шляхом впровадження таких механізмів: субпідряд; технологічна співпраця; створення спільних підприємств з метою спільної реалізації проектів чи бізнес-ініціатив; інвестування у малі стартапи або малі промислові підприємства, надання їм фінансової підтримки з вимогою доходності.

- Співпраця МСП оптової та роздрібної торгівлі з великими підприємствами промисловості шляхом: постачання та дистрибуції (малі підприємства можуть постачати сировину, матеріали або товари для великих підприємств; також можуть діяти як дистриб'ютори для великих підприємств, допомагаючи їм розповсюджувати свою продукцію в різних регіонах), спільного маркетингу та реклами.

- Співпраця МСП інших галузей з великими підприємствами промисловості шляхом замовлення послуг у малих підприємств, які спеціалізуються на певних видах діяльності, наприклад: ІТ-підтримка, бухгалтерія, юридичні та інші послуги.

- Удосконалення фіскальних інструментів (ст. 193.1 ПКУ), зокрема диференціація ставок ПДВ, зокрема: 2% для виробників готових виробів для кінцевого споживання (товарів машинобудування, будівельних матеріалів, товарів АПК, ІТ, технологічних стартапів); 5% - для виробників дитячих товарів, добрив; 7% - для виробників паливо-мастильних матеріалів; 15% - для інших видів економічної діяльності; найвища - 35% для грального бізнесу.

- Для нівелювання такої просторово-галузевої диспропорції, як «Диспропорція розподілу інвестицій» на думку автора необхідним є впровадження та реалізація таких інструментів як: податкові пільги, субсидії та надання преференцій при арені офісних та промислових приміщень для інвесторів, зменшення бюрократичних перешкод та спрощення митних процедур для підприємств промисловості; створення та покращення існуючих, транспортної, енергетичної, фінансової та інформаційної інфраструктур на рівні регіонів.

3. Для нівелювання такої просторово-галузевої диспропорції, як «Міграція робочої сили» необхідним є:

- Перегляд державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, з метою приведення їх у відповідність із попитом.

- Звільнення від оподаткування частини прибутку підприємства яка спрямовується на оплату навчання кадрів (як денної так і заочної форми навчання). Ст.142 КПУ
- Подальший розвиток дуальної освіти для прискорення працевлаштування ВПО.
- Створення стимулів для працевлаштування ВПО, зокрема: податкові пільги або знижки на податки для підприємств, які наймають внутрішньо переміщених робітників; державне (регіональне, муніципальне) фінансування програм тренінгів та підготовки для внутрішньо переміщених осіб, щоб підвищити їх кваліфікацію та підготувати до роботи; регіональні інформаційні кампанії щодо попиту та можливостей працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.

Література

1. Лазарева Є.В., Карпінська Г.В., Курносова А.В. Структурні диспропорції у діяльності підприємницького сектору економіки України : монографія / Є.В. Лазарева, Г.В. Карпінська, А.В. Курносова; І-т проблем ринку та екон.-еколог. Досліджень НАН України. Одеса, 2015. 114с.
2. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24376 (дата звернення 10.10.2023).
3. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання : монографія. Київ: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2000. 344 с.
4. Економічна енциклопедія / Відповідальний редактор С.В. Мочерний. Київ: Видавничий центр «Академія». Т. 1, 2000. 863 с.; Т. 2, 2001. 847 с.; Т. 3, 2002. 952 с.
5. Концепція диспропорційності. Електронна енциклопедія. URL: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/56-k/3365-kontseptsiyadisproportsijnosti.htm> (дата звернення 10.10.2023).
6. Шинкарук Л. В., Вдовічен А. А., Ревенко А. П. Пропорційність та диспропорційність розвитку економічних систем. Світогосподарська

диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України : наукова доповідь / за ред. Л. В. Шинкарук. Київ : Ін-т екон. та прогнозуван. НАН України, 2012. 152 с. Розділ 1.1. С. 9–14.

7. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л. Структурні диспропорції розвитку підприємницького сектору України. *Економічні інновації*. 2015. Вип.№60. С.75

8. «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва» : статистичний збірник. К. : Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 11.09.2023).

9. Карпінська Г.В. Дослідження та визначення диспропорцій розвитку галузевої структури підприємницького сектору України: аналітична записка / Карпінська Г.В. Одеса: Ін-т ринку і екон.-екол. дослідж. НАН України, 2023. 101с.

10.Advanter Group. Дослідження стану українських МСП, квітень 2022. URL: <https://advanter.ua> (дата звернення 13.03.2023).

11.Американська торговельна палата. Ведення бізнесу під час війни в Україні, квітень 2022. URL:<https://chamber.ua/ua/> (дата звернення 23.03.2023).

12. Діагностування стану українського бізнесу під час повномасштабної війни Росії з Україною URL: https://gradus.app/documents/210/Ukrainian_Business_inWar_2Wave_Report_Gradus_KSE_22042022.pdf (дата звернення 13.03.2023).

13. Економіка їде на захід: як рятується український бізнес від війни. – 2022 [Електронний ресурс]. URL: https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryatuietsya.html

14.Діяльність підприємств. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 16.03.2023).

15. IT Ukraine Association. URL: <https://itukraine.org.ua/how-theit-industry-is-contributing-toukraines-victory.html> (дата звернення 10.04.2023).

16. War migration map. URL: https://dou.ua/lenta/articles/war-migration-map/?from=fp_top1m_also (дата звернення 10.06.2023).
17. Ukrainian it during war. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-it-during-war/> (дата звернення 11.06.2023).
18. Moda dlya okopu. URL: [https://forbes.ua/inside/moda dlya okopu ukrainski dizayneri znayshli svoje mistse na viyni yak voni dopomagayut peremogti rosiyu-31032022-5186](https://forbes.ua/inside/moda-dlya-okopu-ukrainski-dizayneri-znayshli-svoe-mistse-na-viyini-yak-voni-dopomagayut-peremogti-rosiyu-31032022-5186) (дата звернення 10.07.2023).
19. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.07.2023).
20. Р. Левченко. За 2021р. Україна збільшила зовнішньоторговельний обіг сільхозпродукції та продовольчів товарів. URL: [https://minagro.gov.ua/news/ za-2021-rik-ukrayina-zbilshila zovnishnotorgovelni-obig-sgprodukciiyi-ta-prodovolchihtovariv-roman-leshchenko](https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshila-zovnishnotorgovelni-obig-sgprodukciiyi-ta-prodovolchihtovariv-roman-leshchenko) (дата звернення 16.05.2023)
21. О. Колісніченко. Ринок нерухомості поступово відновлюється, а експерти бачать ознаки покращення ситуації і з продажем, і з орендою. Що може стати на заваді? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/28/695508/> (дата звернення 16.06.2023).

References

1. Lazarieva, Ye.V. Karpins'ka, H.V. and Kurnosova, A.V. (2015), *Strukturni dysproportsii u diial'nosti pidpriemnyts'koho sektoru ekonomiky Ukrainy* [Structural disproportions in the activity of the entrepreneurial sector of the economy of Ukraine], I-t problem rynku ta ekon.-ekoloh. doslidzhen' NAN Ukrainy, Odesa, Ukraine.
2. Encyclopedia of modern Ukraine (2023), “Disproportion”, available at: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=24376 (Accessed 10 October 2023).
3. Heiets', V. M. (2000), *Nestabil'nist' ta ekonomichne zrostannia* [Instability and economic growth], In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

4. Mochernyj, S.V. (2001), "Disproportion", *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic encyclopedia], vol. 2., Vydavnychyj tsentr «Akademiia», Kyiv, Ukraine.
5. Electronic encyclopedia (2023), "The concept of disproportionality", available at: <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/56-k/3365-kontseptsiyadisproportsijnosti.htm> (Accessed 10 October 2023).
6. Shynkaruk, L. V. Vdovichen, A. A. and Revenko, A. P. (2012), *Proportsijnist' ta dysproportsijnist' rozvytku ekonomichnykh system. Svithospodars'ka dysproportsijnist': osoblyvosti, tendentsii, vplyv na ekonomiku Ukrainy*. [Proportionality and disproportionality of the development of economic systems. World economic disproportionality: features, trends, impact on the economy of Ukraine], In-t ekon. ta prohnozuvan. NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
7. Butenko, A.I. and Shlafman, N.L. (2015), "Structural disproportions in the development of the entrepreneurial sector of Ukraine", *Ekonomichni innovatsii*, vol. 60, pp.75.
8. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Activities of large, medium, small and micro enterprises", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 11 September 2023).
9. Karpins'ka, H.V. (2023) *Doslidzhennia ta vyznachennia dysproportsij rozvytku haluzevoi struktury pidpriemnyts'koho sektoru Ukrainy*. [Research and determination of disproportions in the development of the sectoral structure of the business sector of Ukraine], In-t rynku i ekon.-ekol. doslidzh. NAN Ukrainy, Odesa, Ukraine.
10. Advanter Group (2023), "Study of the state of Ukrainian SMEs, April 2022", available at: <https://advanter.ua> (Accessed 13 March 2023).
11. American Chamber of Commerce (2023), "Doing business during the war in Ukraine, April 2022" available at: [URL:https://chamber.ua/ua/](https://chamber.ua/ua/) (Accessed 23 March 2023).
12. Gradus (2023), "Diagnosis of the state of Ukrainian business during the full-scale war between Russia and Ukraine", available at: https://gradus.app/documents/210/Ukrainian_Business_inWar_2Wave_Report_Gradus_KSE_22042022.pdf (Accessed 13 March 2023).

13. LB.ua (2023), “The economy is going west: how Ukrainian business is saved from the war”, available at: https://lb.ua/economics/2022/05/11/516454_ekonomika_ide_zahid_yak_ryatuietsya.html (Accessed 16 March 2023).

14.State Statistics Service of Ukraine (2023), “Activities of enterprises”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 11 September 2023).

15.IT Ukraine Association (2023), “how the it industry is contributing toukraines victory”, available at: <https://itukraine.org.ua/how-theit-industry-is-contributing-toukraines-victory.html> (Accessed 10 April 2023).

16.Dou (2023), “War migration map”, available at: https://dou.ua/lenta/articles/war-migration-map/?from=fp_top1m_also (Accessed 10 April 2023).

17.Dou (2023), “Ukrainian it during war”, available at: <https://dou.ua/lenta/articles/ukrainian-it-during-war/> (Accessed 11 April 2023).

18.Forbes (2023), “Fashion for the trench”, available at: https://forbes.ua/inside/moda_dlya_okopu_ukrainski_dizayneri_znayshli_svoe_mistse_na_viyni_yak_voni_dopomagayut_peremogti_rosiyu-31032022-5186 (Accessed 11 July 2023).

19.State Statistics Service of Ukraine (2023), “Activities of large, medium, small and micro enterprises”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 July 2023).

20.Minagro (2023), “Ukraine increased the foreign trade turnover of agricultural products and food products”, available at: <https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshilazovnishnotorgovelni-obig-sgprodukcii-ta-prodovolchihtovariv-roman-leshchenko> (Accessed 16 May 2023).

21. Epravda (2023), “The real estate market is gradually recovering, and experts see signs of improvement in both sales and rentals. What can get in the way?”, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/28/695508/> (Accessed 16 June 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2024 р.